

FEUILLETON

Uit de Tandheelkundige dienst der Koninklijke marine.

Inspecteur: Kapitein ter Zee tandarts J. Hoekstra.

TANDHEELKUNDE IN DE KONINKLIJKE MARINE, AAN BOORD VAN FREGATTEN EN ONDERZEEBOOTJAGERS IN SMALDEEL 5

M. A. J. EIJKMAN, Luitenant ter Zee der 2e klasse, oudste categorie

Om een indruk te geven hoe men de tandheelkundige praktijk uitoefent op de varende vloot van de Koninklijke marine en in het bijzonder in smaldeel 5, het volgende overzicht.

Een smaldeel bestaat uit een groep schepen, die in vredestijd met elkaar of in NAVO-verband varen, met als voornaamste taak het verwerven van een grote geoefendheid o.m. op het gebied van de onderzeeboot-bestrijding. Deze groep schepen – meestal bestaande uit een kruiser (± 12.000 ton) met een bemanning van ± 850 koppen, een aantal fregatten en onderzeebootjagers (± 2.200 ton) ieder met een bemanning van ± 250 koppen en een bevoorradingschip, tevens vloot-tanker (± 16.800 ton) met ± 240 man aan boord – blijft in smaldeelverband viermaal per jaar 8 à 9 weken van zijn vlootbasis Den Helder weg om te oefenen in bepaalde aangewezen zeegebieden van de Atlantische Oceaan of Middellandse Zee.

In het huidige smaldeel, dus ± 2.600 koppen, varen twee tandartsen mee; één op de kruiser, de andere op het bevoorradingschip. Deze laatste fungeert tevens als smaldeeltandarts. Op beide schepen is een complete apparatuur aanwezig, zodat de officier-tandarts zijn taak naar behoren kan uitoefenen. Zijn ondergeschikte is een matroos-tandtechniker, die o.a. als taak heeft zijn tandarts aan de stoel te assisteren, vrij eenvoudige prothetische werkzaamheden uit te voeren (reparaties aan prothesen, opstellen van tijdelijke prothesen), de tandheelkundige apparatuur en behandelkamer te onderhouden en schoon te houden en de patiëntenaanvoer te regelen. Het spreekt vanzelf, dat deze assistent behoorlijk opgeleid dient te zijn, zodat de officier-tandarts kan vertrouwen op een kundige, goed ingewerkte matroos-tandtechniker.

In het begin moet men erg wennen aan de slingering van het schip. Het blijkt, dat men tot windkracht 5 en weinig deining goed kan werken. De patiënt beweegt immers ook in dezelfde richting, zodat de beweging van de tandarts t.o.v. de patiënt nihil is. Gaat het schip echter stampen („paaltjes pikken”), dan is een behoorlijke uitoefening van het beroep niet mogelijk, omdat de patiënt dan onregelmatige, verticale bewegingen maakt en het instrumentarium niet rustig op het tablet blijft liggen.

De indeling van de werktijd staat zodoende in nauw verband met de weersverwachting. Sommige dagen kan men niets doen, andere dagen is men van 's morgens acht tot 's avonds tien uur onafgebroken bezig. Ook dient men rekening te houden met grote oefeningen, alarmrol, oorlogswacht, etc., zodat niet iedereen altijd voor tandheelkundige behandeling beschikbaar is.

De tandheelkundige verzorging in de Koninklijke marine, die voor ongeveer 80% uit beroepspersoneel bestaat, is gebaseerd op een verplichte halfjaarlijkse controle. Hieraan wordt strikt de hand gehouden. Men kan immers midden op zee, zeker als een klein schip alleen vaart, niet het risico lopen dat men voor iemand die zich niet ieder half jaar heeft laten controleren en daardoor plotseling ernstige tandheelkundige klachten heeft – waaruit een medische behandeling zou kunnen voortvloeien – naar de wal moet. Als blijkt, dat een marineman zich bewust aan de tandheelkundige controle heeft onttrokken, is hij in zo'n geval strafbaar. Bovendien moet altijd rekening worden gehouden met een eventuele oorlogstoestand.

Doordat men bij het binnenliggen in de thuishaven Den Helder begrijpelijkerwijze de voorrang geeft aan militaire zaken, en door het feit dat men ook in de buitenlandse havens niet altijd de beschikking kan hebben over voldoende patiënten van de kleinere schepen i.v.m. onderhouds-, reparatiewerkzaamheden, cursussen, etc., werd besloten – om een grote achterstand in de controles te voorkomen – dat de officier-tandarts aan boord van Hr. Ms. Poolster, het bevoorradingschip (immers maar 240 koppen) de patiënten dan maar zelf moest gaan opzoeken (afb. 1).

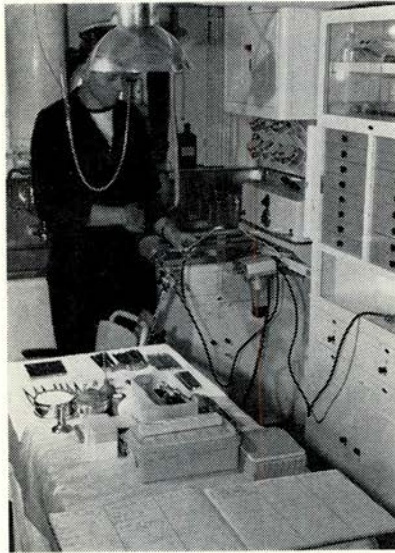
De tandheelkundige werkzaamheden zouden dan voornamelijk bestaan uit het houden van controles en het verlenen van eenvoudige conserverende behandelingen. Het schip beschikt over helikopters; tijdens het olie afgeven op zee, waarbij de schepen op 10 meter van elkaar kunnen liggen, worden dikwijls lichte lasten (zoals munitie, magazijnartikelen, reserve onderdelen, bier, etc.) voor op de bak van het schip bv. aan de jagers en fregatten afgegeven, zodat het vervoer van de officier-

Afb. 1.

tandarts en zijn assistent geen problemen oplevert. De oefening in het afgeven van lichte lasten midden op zee wordt SEAMEX (seamans exercise) genoemd.

Als behandelruimte op de kleine schepen wordt een gedeelte van de daar aanwezige ziekenboeg gebruikt (afb. 2). Deze ziekenboegen bestaan meestal uit een kleine behandelkamer voor de officier-arts (als deze aanwezig is; meestal varen in smaldeelverband 2 à 3 artsen mee) en de sergeant-ziekenverpleger.

Afb. 2.

Bovendien zijn in het ziekenboegcomplex vier aparte kooien aanwezig voor de ernstige zieken. Als behandelstoel wordt een gewone rechte stoel gebruikt. De onmisbare hoofdsteun wordt zelf medegenomen.

Slaapgelegenheid is er altijd wel te vinden en mocht die niet beschikbaar zijn, dan is het altijd mogelijk dat de tandarts elke dag per helikopter gebracht en gehaald wordt, omdat alle schepen toch in smaldeelverband varen. Het vinden van een juiste draagbare, niet te zware apparatuur en een handige indeling van het instrumentarium, waren nu nog de enige problemen.

Hoe deze werden opgelost, is misschien het best duidelijk te maken aan de hand van een aantal foto's, die door de marine fotodienst gemaakt zijn in de ziekenboeg van Hr. Ms. Noord-Brabant, één van de onderzeebootjagers in het huidige smaldeel.

Op afb. 3 is de gehele apparatuur in twee koffers en een kleine kist te zien. Het geheel weegt bij elkaar ± 75 kg. Bovenaan staat de compressor (Crate-Rite, 20 amp., 125 V, nr. 519 7-308-c-6). De dentalair (Atlas-Copco, low-medium-high speed, nr. PYD 25) is verpakt in de kleine kist tussen beide koffers. De onderste

Afb. 3.

koffer bevat, behalve de dentomat en een langzame boormachine (Anthogyr, hangmodel 110/220 V, gelijk- en wisselstroom) de gebruiks- en verbruiksartikelen, die men uitgestald ziet liggen op de behandeltafel van zo'n ziekenboeg (zie afb. 4).

Deze foto behoeft geen toelichting, behalve misschien het doosje K.M.V. 27. Dit doosje behoort bij elke medische uitrusting op schepen, waar normaliter geen tandarts aanwezig is. Hierin zitten o.a. extractietangen en wat materiaal voor noodvullingen. Afb. 2 geeft verder een overzicht zonder patiënt en tandarts. Als

Afb. 4.

tablet dient de aanrecht achter de assistent. Rechts van de behandelstoel, waarop de montagebare hoofdsteun zit, ziet men de dentalair en daarboven de sterilisator, die in elke ziekenboeg aanwezig is. De compressor en de voetschakelaar voor de langzame boormachine liggen onder de operatietafel, terwijl boven deze tafel de langzame boor hangt.

Mocht men in oorlogstijd binnen een half uur naar een ander schip moeten, dan is de gehele opstelling binnen twintig minuten in de koffers opgeborgen. De afstand tussen tafel en aanrecht is 80 cm; afb. 5 geeft een indruk hoe men, zeevast geklemd tussen de patiënt en het aanrecht, tandheelkunde kan bedrijven.

Afb. 5.

Links bovenaan is een omgekeerde operatielamp te zien, die voor de verlichting zorgt. Een groot bezwaar is, dat men geen goed gerichte bundel op de mondholte kan krijgen.

Doordat men genoodzaakt is te behandelen op een rechte stoel, waarvan de rugleuning niet in een juiste positie is te stellen, zeker voor behandeling in de bovenkaak, en door het feit dat de mond van de patiënt niet op een juiste werkhoogte is te krijgen, is het niet te verwonderen dat de principes van de ergonomie niet geheel tot hun recht komen. Door het zo gebonden zijn aan een kleine werkruimte, is de werkhouding moeilijk te corrigeren. Naar een lichte, opklapbare, gemakkelijk te vervoeren behandelstoel wordt dan ook naarstig gezocht. Het aantal te behandelen patiënten op deze jagers en fregatten wordt geregeld door de daar aanwezige sergeant-ziekenverpleger, die van te voren een sein heeft gekregen dat de tandarts in aantocht is. Hij zorgt voor de witte jas, de handdoeken en de servetten. Over medewerking van de zijde van de patiënten valt niet te klagen.

In het begin van deze bezoeken realiseert men zich niet dat elk schip een eigen slingering heeft, zodat het „inslingeren” ook nog wel eens wat tijd vergt. Het spreekt vanzelf, dat het grootste deel van de behandelingen bestaat uit controles, tandsteenverwijderen en eenvoudige caviteitpreparaties. De moeilijk bereikbare caviteiten, vooral in de bovenkaak, krijgen een noodvulling en worden afbehandeld wanneer, in dit geval, de Hr. Ms. Poolster binnenligt. Endodontische behandelingen, prothetische werkzaamheden en de te maken röntgenfoto's gebeuren eveneens op het moederschip. Tijdens de halfjaarlijkse controles op zee wordt ook de tandenborstel van de patiënt bekeken en zonodig afgekeurd. De officier-tandarts wijst de patiënt op het nut van een goede mondhygiëne en leert de „jannen” poetsen, als hen dit niet al is voorgedaan op de instructiefilm over mondhygiëne, die de tandarts bij zich heeft.

Door het strikte controlesysteem komen spoedgevallen midden op zee zelden voor. Mocht zich echter in smaldeelverband een geval voordoen, dan wordt zo'n patiënt per helikopter naar de tandarts op het bevoorradingsschip gebracht òf zoekt deze de patiënt zelf op.

Op het spreekuur ziet men dezelfde klachten als in een normale burgerpraktijk. Opvallend zijn echter wel, vooral aan het einde van lange, inspannende smaldeelreizen, de vele parodontale afwijkingen, aften en ontstekingen van derde molaren. Een enkele maal treft men een geval van gingivitis ulcerosa aan. Ook dient men altijd rekening te houden met mogelijke kaakfracturen. Spalken, ligaturen, gips en snelhardende kunsthars behoren tot de normale tandheelkundige voorzieningen aan boord van de grote schepen.

In de praktijk blijkt, dat men op zee de handen vol heeft aan de behandeling van \pm 1.000 man, d.w.z. vier jagers of fregatten of één kruiser. Ook hier doet zich dus het bekende tekort aan tandartsen voor.

Hoewel men eigenlijk zijn beroep maar zeer eenzijdig uitoefent, men zelden kroonen brugwerk maakt, de orthodontie en kinderbehandeling bijna vergeet, is het toch een uiterst boeiende en soms avontuurlijke ervaring om eens op zo'n manier, in zulke merkwaardige omstandigheden, in zoveel delen van de wereld, de tandheelkundige praktijk uit te oefenen.

Nieuwe Alexanderkazerne,
Van Alkemadelaan, 's-Gravenhage.